

DOI: 10.5281/zenodo.3574215
CZU 347.67

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS ON THE TESTAMENTARY SUCCESSION IN THE NEW REGULATION OF THE CIVIL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Viorica Ursu*, ORCID ID: 0000-0003-4194-4799
Liliana Baidan

Technical University of Moldova, 168, Stefan cel Mare și Sfânt Bd., Chisinau, Republic of Moldova

*Corresponding author: viorica.ursu@dp.utm.md

Received: 10.12.2019

Accepted: 12.09.2019

Abstract. In this article, the testamentary succession is analysed through the prism of the new civil code regulation of the Republic of Moldova. Although we may alienate the property or use it as we want, by concluding the “*inter vivo*’s transactions”, the legislative bodies also make it possible for *mortis causa*, thus providing any and all people with the freedom of managing their property even after they die. The Will may be an obscure topic to discuss for many people, however, the Will is an important legal deed related to our heritage after we are not alive anymore. It provides a wide range of advantages, such as saving the financial resources and time, or convenience of interaction between the parties. Moreover, the testator can much more easily amend, revoke or cancel their Will or exceeded orders under Will, avoid bureaucracy, and so on.

Keywords: *act, heir, succession, testator, will.*

Introducere

Din timpuri străvechi oamenii au fost preocupați de agonisirea bunurilor necesare vieții, dar și asigurarea certitudinii stăpânirii lor. În același timp, apare problema privind soarta bunurilor agonisite în caz de deces al proprietarilor și dorința ca acestea să revină urmașilor ori unor persoane apropiate. Astăzi, succesiunea reprezintă o instituție vastă a dreptului civil, indisolubil legată de viața omului, fără de care nu s-ar fi realizat protecția drepturilor cetățenilor și anume a dreptului de proprietate garantat de Constituția Republicii Moldova.

În limbajul comun, prin succesiune se înțelege o însușire de persoane, fapte sau fenomene caracteristice necesităților umane. În sens juridic, succesiunea sau moștenirea, care sunt sinonime, au un sens specializat desemnând transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă (persoane fizice, persoane juridice sau statul) [10, pag. 20-21].

Sucesiunea testamentară. Potrivit art. 2164 Cod Civil al RM patrimoniul succesoral se poate transmite nu numai în temeiul legii (la persoanele, în ordinea și în cotele

determinate de lege), dar și în temeiul voinței celui care lasă moștenirea, manifestată prin testament, caz în care moștenirea (devoluțiunea ei) este testamentară [33].

Deși se poate afirma că în dreptul nostru moștenirea legală este regula și constituie dreptul comun în materia transmiterii patrimoniului succesoral, ea poate fi înlăturată, în tot sau în parte, în condițiile sau în limitele prevăzute de lege, prin testamentul lăsat de "*cuius*".

Aceasta înseamnă că legea consacră principiul libertății testamentare, libertate la care nu se poate renunța, în sensul că orice persoană capabilă este liberă de a lăsa (sau a nu lăsa) un testament și de a dispune, pe această cale, de patrimoniul său pentru caz de moarte (*mortis causa*) [6, pag. 25].

Metodologia cercetării. Pentru analiza și efectuarea studiului asupra subiectului abordat, au fost aplicate o diversitate de metode, precum metoda analitică, comparativă, sistematică și logică. Drept bază informațională a servit legislația Republicii Moldova, precum și doctrina națională și cea internațională.

Testamentul și caracterele juridice. Astfel, potrivit art. 2191 Cod Civil al RM, testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață". După cum rezultă din această definiție, coroborată cu alte dispoziții legale, testamentul este un act juridic unilateral, solemn, esențialmente personal și revocabil.

Testamentul ca act juridic, conform legislației civile a Republicii Moldova, are următoarele caracteristici:

- *Testamentul este un act juridic unilateral.* Testamentul cuprinde manifestarea de voință a testatorului cu intenția de a produce efecte juridice, fiind așadar, un act juridic. Pentru a fi valabil, testamentul trebuie să îndeplinească atât condițiile de fond - consimțământul care trebuie să fie neviciat, capacitatea, obiectul și cauza, prevăzute de lege pentru orice act juridic, cât și condițiile specifice liberalităților.

Ca act juridic, testamentul este unilateral. Voința testatorului produce efecte indiferent de atitudinea legatarului și chiar înainte ca acesta să accepte legatul. În cazul în care legatarul nu renunță la legat, legatul se dobândește din momentul deschiderii moștenirii prin actul unilateral al testatorului [22, pag. 70].

În concluzie, acceptarea legatului nu trebuie a se confunda cu acceptarea necesară în vederea încheierii unui contract. Testamentul și acceptarea legatului precum și orice alte dispoziții testamentare (cum ar fi, execuțiunea testamentară), sunt acte unilaterale distincte, care nu se unesc în vederea formării unui contract (act juridic bilateral), producând, așadar, efecte proprii.

- *Testamentul este un act juridic esențialmente personal.* Ceea ce înseamnă că el nu poate fi încheiat nici prin reprezentare și nici cu încuviințarea altor persoane (de exemplu, cu încuviințarea ocrotitorului legal). Așadar, persoana care are capacitatea de a testa, o poate face numai personal, și nu prin intermediul unei alte persoane. Voința exprimată prin testament trebuie să fie personală chiar și în cazul în care testatorul primește consultații de specialitate de la o altă persoană (de exemplu, un avocat) în vederea redactării testamentului [30].

Din caracterul personal (unilateral, revocabil) al testamentului rezultă și caracterul lui individual, adică necesitatea ca în testament să fie exprimată voința unei singure persoane. În același timp, legea interzice ca două sau mai multe persoane să testeze prin același act. În acest sens, potrivit art. 2192, alin. (2) Cod Civil al RM „Două sau mai multe persoane nu

pot testa prin același testament una în favoarea alteia sau în favoarea unui terț” [16, pag. 34].

- *Testamentul este un act juridic solemn.* Sub sancțiunea nulității absolute testamentul trebuie să fie încheiat într-una dintre formele prevăzute de lege. Posibilitatea de alegere a testatorului este limitată la formele reglementate strict de lege și anume forma olografă sau autentică.

- *Testamentul este un act juridic pentru cauză de moarte.* Dacă legea nu prevede altfel, efectele dispozițiilor testamentare se produc numai la moartea testatorului. Prin urmare, condițiile de validitate ale testamentului se apreciază raportat la momentul întocmirii sale, în schimb, efectele pe care le produc dispozițiile sale raportat la momentul morții testatorului. Astfel fiind, legatarul nu dobândește nici un drept cât timp testatorul este în viață; testatorul păstrează dreptul de dispoziție asupra bunurilor de care dispune prin testament.

- *Testamentul este un act juridic translativ de drepturi,* în sensul că are ca efect nașterea drepturi și chiar obligații în sarcina persoanei gratificate.

- *Testamentul este un actesențialmente revocabil.* Până în ultima clipă a vieții testatorul poate revoca sau modifica unilateral dispozițiile sale testamentare. El are un drept absolut, deci nesusceptibil de abuz de a revoca dispozițiile testamentare și sub nici o formă nu poate renunța valabil la acest drept. Renunțarea ar constitui un pact asupra unei succesiuni viitoare, interzis de lege (art. 2381 Cod Civil al Republicii Moldova) [4, pag. 387].

Având în vedere ansamblul caracterelor juridice ale testamentului, în multe privințe derogatorii de la dreptul comun al actelor juridice, el se manifestă ca un act juridic excepțional, guvernat, în mare măsură, de reguli de fond și de formă speciale.

Condițiile de fond pentru validitatea testamentului. Totuși, pentru ca testamentul să fie valabil și să poată produce efecte juridice trebuie să îndeplinească condițiile de fond și de formă prevăzute de lege. Astfel condițiile de fond pentru validitatea testamentului se referă la:

- A. *capacitatea testatorului de a dispune de bunurile sale;*
- B. *consimțământul testatorului să fie liber exprimat;*
- C. *obiectul testamentului, care trebuie să fie licit și posibil.*

În cele ce urmează vom analiza aceste condiții sub aspectul specificității lor în cazul testamentului.

A. *Capacitatea.* Pentru că nimeni nu poate renunța în tot sau în parte la capacitatea de a dispune prin liberalități, în practică s-a decis că este ilicită convenția prin care o persoană s-a obligat să nu dispună prin testament de bunurile sale.

Capacitatea (incapacitatea) poate fi de folosință - care constă în aptitudinea (inaptitudinea) conferită de lege unei persoane de a dispune prin liberalități, ori de a dobândi și poseda drepturi și de a fi titular ale acestora - sau de exercițiu - care constă în aptitudinea (inaptitudinea) de a exercita personal drepturile care fac parte din conținutul capacității de folosință [17, pag. 175].

Incapacitatea de folosință limitează (din diferite rațiuni) sfera drepturilor unor persoane, în timp ce incapacitatea de exercițiu nu îngrădește posibilitatea de a dobândi un drept sau altul, ci doar exercitarea acestora, în sensul că actele juridice care implică administrarea sau dispoziția asupra bunurilor celui lipsit de capacitate de exercițiu pot fi

încheiate fie de acesta asistat de reprezentantul său legal, fie numai de reprezentantul său legal, cu sau fără autorizare prealabilă din partea unor organe de specialitate.

Din punctul de vedere al aplicabilității lor în raport cu orice alte persoane sau numai în raport cu o categorie anume de persoane, incapacitățile pot fi absolute sau relative.

Din punctul de vedere al dispozițiilor testamentare, prezintă însă importanță analiza incapacităților de a dispune prin testament și a incapacităților de a primi prin testament. În același context se impune și prezentarea problemelor legate de simulația în vederea ocularii incapacităților prevăzute de lege.

Incapacitățile de a dispune prin testament se împart în:

- incapacități absolute (în această categorie se includ incapacitatea minorilor;
- incapacități relative (incapacitatea minorilor între 16-18 ani de a dispune în favoarea tutorilor lor).

Incapacitățile de a primi prin testament pot fi de folosință sau de exercițiu. Incapacitățile de folosință se împart în incapacități absolute și incapacități relative. Incapacitățile absolute se referă la incapacitatea persoanelor viitoare, incapacitatea persoanelor incerte și la incapacitatea străinilor și apatrizilor de a dobândi prin legate particulare terenuri în Republica Moldova [4, pag. 381].

B. Consimțământul. Fiind o noțiune prin care se înțelege fie o „manifestare de voință juridică a unei persoane în vederea formării unui act juridic”, fie un „acord de voință între două sau mai multe persoane care încheie un contract sau un alt act juridic bilateral (sau multilateral)”. În cazul testamentului, care este un act juridic unilateral exprimând voința testatorului, trebuie să luăm în considerare prima accepțiune a noțiunii [3, pag. 315].

Consimțământul nu produce efecte decât dacă:

- există, adică dacă nu este afectat de o tulburare mentală din partea dispunătorului;
- dacă este neviciat, adică neafectat de vicii de consimțământ.

a. Existența consimțământului: neafectarea lui de o tulburare mentală din partea dispunătorului. În timp ce capacitatea este o stare de drept (reglementată ca atare de lege), discernământul este o stare de fapt (care trebuie demonstrată de la caz, la caz). De aceea, actele juridice (inclusiv testamentul) încheiate de o persoană cu capacitate de exercițiu deplină, dar care se dovedește că a lucrat fără discernământ, nu pot fi sancționate pentru incapacitate, aceasta neputând rezulta decât din lege, iar legea neprevăzând-o în cazul examinat, ci doar pentru încălcarea principiului necesității unei voințe conștiente la încheierea valabilă a unui act juridic [31].

În ceea ce privește sintagma „*incapacitate naturală*”, aceasta ar trebui evitată întrucât induce în eroare; incapacitatea nu poate fi decât legală, iar regimul sancționatoriu al acesteia este, cel puțin în parte, diferit de acela al incapacităților propriu-zise. Lipsa discernământului testatorului care are capacitate deplină de exercițiu la momentul întocmirii actului de dispoziție, nefiind pus sub interdicție, a fost concentrată în doctrina noastră clasică în sintagma „*insanitate de spirit*”, după modelul francez [17, pag. 187].

Esențial pentru a putea vorbi de *insanitate de spirit* este faptul ca la momentul întocmirii testamentului dispunătorul să fie într-o situație de „*tulburare mentală care să fie suficient de gravă pentru a-l priva pe cel atins de facultățile sale de discernământ*”. Ceea ce caracterizează insanitatea de spirit este nu numai faptul că alterează consimțământul, cum se întâmplă în cazul viciilor de consimțământ, ci faptul că, lipsindu-l de lumina rațiunii, practic, îl face să lipsească. Poate fi vorba nu numai de o alterare durabilă a facultăților mentale, ci și de una temporară și pasageră, iar cauza acestora este indiferentă, putându-se

datora unei stări congenitale, maladiei, consumului de alcool sau de droguri, furiei, geloziei etc. [29].

Chiar prin ipoteză testatorul fiind prezumat a avea discernământ (fiind vorba de o persoană cu capacitate de exercițiu deplină), proba insanității de spirit trebuie făcută de cel care alege nevalabilitatea testamentului. Insanitatea de spirit fiind un fapt, poate fi demonstrată prin orice mijloc de probă: martori, prezumții, expertize, înscrisuri etc. Deși se recunoaște că insanitatea de spirit echivalează cu lipsa consimțământului, ceea ce într-o logică foarte riguroasă ar trebui să atragă nulitatea absolută a testamentului, soluția care s-a impus în final este aceea a nulității relative, specifică nulităților de protecție [15].

b) Consimțământul trebuie să fie neviciat. În cazul în care consimțământul a fost viciat, acesta există, dar este distorsionat. Sancțiunea este nulitatea relativă, care poate fi invocată de orice persoană interesată în condițiile dreptului comun. Testamentul anulabil poate fi confirmat de cei care pot invoca sancțiunea. Dreptul la acțiunea în anulare se naște la data deschiderii moștenirii. Acțiunea în anulare pentru vicii de consimțământ nu este compatibilă cu acțiunea în anulare pentru insanitate de spirit deoarece se întemeiază pe cauze care se exclud reciproc. Aceasta înseamnă că anularea testamentului nu poate fi cerută pe cele două considerente simultan, ci doar, eventual, printr-un petit alternativ [1, pag. 186].

Viciile de consimțământ sunt: eroarea, dolul și violența. Probleme speciale ridică eroarea asupra cauzei testamentului și captația și sugestia ca forme speciale ale dolului în materie de liberalități.

➤ **Eroarea** asupra cauzei testamentului. În materie de liberalități este esențială intenția de a gratifica voința dispunătorului. Această intenție are însă la bază întotdeauna un anume motiv subiectiv al dispunătorului. Eroarea testatorului asupra motivului impulsiv (cauzei) atrage anularea testamentului. Eroarea asupra cauzei testamentului poate să se confunde cu eroarea asupra calităților legatarului (testatorul a crezut că legatarul este copilul său, dar în realitate nu este), dar poate fi și independentă de aceasta, cum se întâmplă, de pildă, când testatorul dispune în credința greșită că nu are moștenitori legali sau se înșeală asupra regimului juridic al rezervei succesoriale etc.

➤ **Dolul.** Captația și sugestia – forme specifice ale dolului în materie testamentară. În materie de testamente, se consideră prin tradiție că dolul se înfățișează sub formele specifice ale captației și sugestiei, prin care dispunătorului „*i se poate sau inspira ura față de moștenitorii săi naturali sau insufla în profitul cuiva o afecțiune fondată pe cauze artificiale*”. Teoretic, „*sugestia constă în folosirea influenței cuiva asupra gândirii altei persoane pentru a-i inspira decizii pe care nu le-ar fi luat singură*”, iar captația „*este faptul de a acapara bunăvoința unei persoane pentru a obține de la aceasta avantaje a căror cauză unică constă în atașamentul pe care a urmărit să-l inspire acesteia*”.

➤ **Violența**, care constituie un incident mult mai grav, spre deosebire de eroare și dol, deoarece acest viciu a consimțământului determină dispunătorul de a renunța la libertatea sa fundamentală. Violența constă în a-l determina pe dispunător să consimtă la încheierea testamentului sub o anumită amenințare sau constrângere. Constrângerea poate fi fizică, dar și morală, numai dacă întrunesc o serie de condiții prevăzute de legislația civilă. Acest viciu de consimțământ nu prea este răspândit în practica notarială și în cea judiciară, deoarece chiar dacă testatorul ar fi fost victima unei amenințări care i-ar fi afectat libertatea de exprimare a voinței în privința determinării dispunătorului de a întocmi testamentul în favoarea unei persoane, acesta, potrivit caracterului revocabil al testamentului, în

majoritatea cazurilor are posibilitatea reală de a revoca actul respectiv fără ca să știe autorul violenței.

C. *Obiectul testamentului.* Pentru ca dispozițiile testamentare, ca acte juridice, să fie valabile, pe lângă condițiile de capacitate și consimțământ valabil, ele trebuie să aibă un obiect determinat sau determinabil și licit, iar cauza lor să fie reală și licită. Întrucât aceste condiții sunt guvernate, în principiu, de regulile de drept comun, urmează să facem numai unele precizări referitoare la obiect.

Ca orice act juridic, pentru a fi valabil, testamentul trebuie să aibă un obiect determinat sau determinabil, licit și posibil.

➤ O primă condiție de valabilitate a obiectului testamentului este faptul ***că obiectul trebuie să fie determinat sau determinabil.*** Această condiție poate fi desprinsă din dispoziția de la art. 315 Cod Civil al Republicii Moldova, care prevede: "Obiectul actului juridic trebuie să fie licit, să se afla în circuit civil și să fie determinat sau determinabil în specia sa" [33].

Prin această prevedere legiuitorul a intenționat să impună unele cerințe față de obiectul actului juridic pentru ca acesta să poată fi identificat și să înlăture unele incertitudini asupra limitelor de întindere a prestațiilor la care s-au obligat părțile prin încheierea actului juridic.

Dacă obiectul nu este determinat la momentul întocmirii testamentului sau măcar la momentul deschiderii succesiunii, atunci nu ne aflăm în prezența unei adevărate obligațiuni din partea testatorului de a gratifica pe moștenitorii testamentari.

Analizând conținutul mențiunilor cuprinse în testamentele autentificate notarial, prin care testatorul dispune de a fi transmisă pentru cauză de moarte toată averea sa unui moștenitor testamentar, observăm că frecvent este utilizată formularea "*testez toată averea mea ce-mi va aparține cu titlu de proprietate la momentul decesului*", ceea ce ar însemna că testatorul poate dispune pentru cauză de moarte averea sa care exista la momentul întocmirii testamentului, precum și de averea pe care acesta o va dobândi până la momentul decesului.

➤ O altă condiție de valabilitate a obiectului testamentului, care este proprie tuturor actelor juridice civile și care poate fi desprinsă din dispoziția de la art. 315 Cod Civil al RM, constă în faptul că ***obiectul trebuie să se afle în circuitul civil.***

În sensul acestei cerințe, trebuie să precizăm că noțiunea de circuit civil este susceptibilă de a fi studiată sub două aspecte: în sens larg (*lato sensu*), care cuprinde totalitatea actelor și faptelor juridice generatoare de raporturi juridice civile, inclusiv actele de conservare și cele de administrare, și în sens îngust (*stricto sensu*), drept totalitate a actelor de dispoziție prin care se înstrăinează sau se dobândește un drept [14].

➤ Prin caracterul ***licit și moral al obiectului actului juridic***, înțelegem că aceasta trebuie să fie în concordanță cu dispozițiile legii și cu regulile moralei, în caz contrar actul va fi supus nulității absolute.

Într-o opinie din doctrina română se susține că "*obiectul contractului nu poate să prezinte nici ca să fie contract legii, ordinii publice sau bunurilor moravuri*", ceea ce ar însemna că aceste cerințe ar constitui prin esența lor componentele condițiilor de valabilitate ce se referă la licitatea obiectului actului juridic. Dacă să vorbim despre cauză, conform noilor reglementări, dreptul nostru nu mai recunoaște cauza ca o condiție de fond a testamentului [9, pag. 493].

Ceeace în trecut era o problemă, ca de exemplu cauza imorală în legătură cu legatul făcut concubinului în practica judecătorească și testamentul era declarat nul, având cauză imorală, în prezent însă moravurile sau schimbat, iar judecătorii în Franța și Germania nu mai anulează asemenea testamente.

Forma testamentului. Reglementând o varietate relativ mare de forme testamentare, legea consacră două condiții de formă, care sunt generale, comune tuturor testamentelor:

1. forma scrisă;
2. forma actului separat.

Indiferent de forma testamentului și chiar dacă testatorul s-ar găsi în împrejurări excepționale (de exemplu, militar în timp de război), în toate cazurile testamentul trebuie să fie îmbrăcat în formă scrisă [13].

Testamentul verbal, recunoscut în dreptul cutumiar, este lovit de nulitate și nu produce nici un efect juridic. Subliniem că forma scrisă este prevăzută ca o condiție de validitate a testamentului (*ad solemnitate ni*), și nu ca o simplă condiție de dovadă, lipsa ei fiind sancționată cu nulitatea absolută a manifestării de voință. Astfel, persoana interesată nu poate dovedi prin nici un mijloc de probă intenția, rămasă în fază orală, a unei persoane de a o gratifica. Înseamnă că dispozițiile mort/s causa ale testatorului trebuie să rezulte din cuprinsul unui testament încheiat într-una din formele scrise prevăzute de lege.

Dacă testamentul legal încheiat nu poate fi prezentat pentru valorificarea drepturilor pretinse, reclamantul trebuie să dovedească:

- faptul că testamentul a existat, fiind întocmit în forma prevăzută de lege. Dacă imposibilitatea prezentării testamentului se datorează pârâtului, validitatea testamentului se prezumă până la proba contrară;
- dispariția sau distrugerea testamentului după moartea testatorului sau chiar în timpul vieții lui dar, în acest din urmă caz, cu dovada în plus că evenimentul s-a produs fără voia sau știrea testatorului.

Art. 2192 Cod Civil al RM prevede: „Două sau mai multe persoane nu pot testa prin același testament, una în favoarea celeilalte, sau în favoarea unei a treia persoane” [22]. Un asemenea testament, denumit conjunctiv, este lovit de nulitate. Rațiunea interdicției constă în aceea că aduce atingere caracterului revocabil al testamentului, fiecare testator nu ar putea retrage propriile sale dispoziții testamentare fără consimțământul celorlalți, testamentele fiind cuprinse în contextul aceluiași înscris [23].

În practică problema se pune mai ales în cazul soților și denotă preocuparea lor de a asigura menținerea dispozițiilor testamentare mutuale și corelative ori făcute în favoarea unui (unor) terțe persoane (de exemplu, în favoarea copiilor celor doi soți din căsătoriile anterioare). Or, acest scop în nici un caz nu poate fi atins; sub nici o formă nu se pot lua măsuri care să garanteze menținerea (irevocabilitatea) dispozițiilor testamentare. Ele sunt, prin esență dispoziții revocabile până în ultima clipă a vieții, iar dacă testamentul este conjunctiv - chiar dacă nu este revocat de nici unul dintre testatori - intervine sancțiunea prevăzută de lege.

În literatura și practica judecătorească franceză [19, pag. 207] s-a precizat că testamentul nu este conjunctiv dacă două sau mai multe persoane testează pe aceeași coală de hârtie, dacă „actele” de dispoziție sunt distincte, valabile în sine și semnate separat, exprimând fiecare voința unei singure persoane. Prin urmare, testamentul este conjunctiv numai dacă este, ca act juridic, o opera comună a două sau mai multe persoane, dispozițiile

fiind contopite în același context. Dimpotrivă, dacă testamentele (actele de dispoziție testamentară) sunt separate ele vor fi valabile chiar dacă conțin dispoziții reciproce și interdependente, inclusiv clauza că revocarea unui testament atrage și revocarea celuilalt, caz în care dispozițiile dintr-un testament constituie motivul determinant (*causa remota*) al intenției liberale (*animus donandi*) al celuilalt testator (*causa proxima*). Reciprocitatea dispozițiilor nu împiedică revocarea lor unilaterală, testamentele fiind separate. Este valabil și testamentul unuia dintre soți, chiar dacă a fost semnat și de către celălalt soț [4, pag. 308]

Nerespectarea condițiilor de formă este sancționată, la toate felurile de testamente, cu nulitatea absolută care, potrivit dreptului comun, va putea fi invocată oricând și de orice persoană interesată (art. 2216 Cod Civil al RM) [33]. Iar pentru validitatea testamentului, în general, sunt necesare anumite condiții de formă căci acesta este un act juridic solemn. În afara acestor condiții generale, legiuitorul impune anumite forme speciale pentru fiecare tip de testament, în funcție de care testamentele sunt clasificate.

Categoriile de testament. Există următoarele categorii de testamente:

1. *Testamente ordinare sau obișnuite*, care se încheie în condiții de normalitate. Acestea sunt: *testamentul olograf și testamentul autentic*;

2. *Testamente privilegiate sau extraordinare*, care se încheie în anumite împrejurări excepționale, situații speciale sau în situații de urgență.

În privința acestor forme testamentare sub aspectul eficienței lor juridice nu se poate vorbi de o ierarhie căci au valoare juridică egală. Funcționează, așadar, principiul echivalenței formelor testamentare. Însă forța lor probantă este diferită. După ce s-a dovedit însă existența testamentului în forma prescrisă de legiuitor efectul lor juridic este același, oricare ar fi forma pe care o îmbracă [19, pag. 306].

Testamentul Olograf. Conform art. 2223 Cod Civil al RM, testamentul olograf nu este valabil decât când este scris în tot, datat și subsemnat de mâna testatorului, persoana care nu știe să citească nu poate întocmi un testament olograf. Denumirea lui vine de la cuvintele *grecesti holos*, care înseamnă întreg, total și *grapfos* care înseamnă a scrie. Din formularea dată de legiuitor vom reține, așadar, că nu orice scriere olografă, chiar având ca obiect transmisiunea bunurilor după moartea celui ce lasă moștenirea va putea fi considerată testament olograf, ci numai aceea care va fi scrisă integral, semnată și datată de mâna testatorului. Aceasta este o solemnitate cerută de lege *ad validitatem* și nu *ad probationem*, altfel lipsa oricăreia din cele trei condiții va duce la nevalabilitatea testamentului, căci ele se cer a fi îndeplinite cumulativ [4, pag. 373].

Ca avantaje ale acestui testament se specifică acela că este simplu și accesibil oricărei persoane care știe să scrie; poate fi redactat oricând și oriunde și fără nevoia participării unor persoane străine asigurându-se astfel secretul său [15]. Apoi, dat fiind simplitatea formei sale, nu necesită cheltuieli pentru întocmirea sa.

➤ Nu este valabil testamentul scris la mașina de scris sau la calculator chiar dacă este semnat de către testator sau chiar dacă cuprinde mențiunea că reprezintă ultima sa voință. Prin impunerea acestei condiții de a fi scris în întregime de mâna testatorului legiuitorul previne eventualele fraude și în caz de contestație că testamentul provine de la defunct dă posibilitatea verificării de scripte prin expertize de specialitate.

➤ A doua condiție este aceea ca testamentul să fie datat de mâna testatorului. Data testamentului prezintă importanță dintr-un îndoit punct de vedere. În primul rând, în funcție

de data redactării testamentului se poate verifica dacă testatorul avea capacitatea de a testa. În al doilea rând, în cazul testamentelor succesive, cu dispoziții contrare sau incompatibile se va putea determina care anume vor fi avute în vedere ținând cont de regula potrivit căreia manifestarea ultimă de voință a testatorului produce efecte, revocând dispozițiile anterioare.

Datarea testamentului olograf cuprinde anul, luna și ziua întocmirii lui. Însă dacă datarea este incompletă și poate fi stabilită, în condițiile legii, ziua în care a fost întocmit și starea de capacitate a testatorului, testamentul este valabil [4, pag. 373].

➤ A treia condiție pentru valabilitatea testamentului olograf este semnarea acestuia de către testator. Semnătura de pe testament atestă faptul că autorul său recunoaște că îi exprimă voința și îl însușește ca atare și de asemenea faptul că actul a fost încheiat în formă definitivă. Altfel se poate crede că este vorba de un proiect lipsit de eficacitate și, oricum, neînsușit de către testator ca exprimând voința sa.

Legea nu prevede condițiile în care trebuie executată semnătura. Se admite că ea nu trebuie neapărat să cuprindă numele și prenumele testatorului, fiind suficientă semnătura sa obișnuită prin care să poată fi identificat.

Semnătura cu inițiale este considerată valabilă dacă testatorul semna în mod obișnuit în acest fel. Semnătura trebuie să fie de mână. Nu se admite ca valabilă punerea parafei, ștampilei ori a sigiliului. Se consideră că este nul testamentul care în locul semnăturii are pus degetul testatorului. Cei care în mod obișnuit folosesc un pseudonim pot semna cu acesta testamentul.

Importanța acestor elemente este accentuată și în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție "Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la examinarea cauzelor despre succesiune" nr.13 din 03.10.2005 [37], care stipulează că, datarea testamentului olograf cuprinde: anul, luna și ziua întocmirii lui iar lipsa datei va atrage nulitatea testamentului. Însă, dacă datarea este incompletă și poate fi stabilită, în condițiile legii, ziua când a fost întocmit și starea de capacitate a testatorului, testamentul este valabil.

În ceea ce ține despre lipsa semnăturii de pe testament, care certifică conținutul lui, acesta se va considera un simplu proiect de testament, care nu este producător de efecte juridice. Iar din punctul de vedere al calității semnăturii, aceasta poate fi executată în diferite modalități, important fiind ca aceasta să permită identificarea justă a autorului.

Este relevant de menționat că, conform noilor modificări a Codului Civil al Republicii Moldova, noua carte a IV, nu mai menționează testamentul mistic. Însă în fond el este testamentul olograf depus la notar, deci mecanismul rămâne disponibil, iar art. 65 din Legea Republicii Moldova nr. Nr. 246 din 15.11.2018 privind procedura notarială, stipulează expres acest fapt.

Testamentul este primit în baza cererii testatorului, deasemenea acesta prezintă personal notarului testamentul olograf într-un plic sigilat, astfel încât să nu poată fi deschis decât prin distrugerea plicului. Pe plic testatorul va confirma în scris, pe proprie răspundere, sub semnătură, că plicul prezentat conține testamentul său olograf. Iar plicul cu testamentul olograf se sigilează în alt plic de către notar, la plic se anexează cererea testatorului care conține declarația pe proprie răspundere că plicul prezentat conține testamentul său olograf, scris în întregime, datat și semnat personal de testator.

Testamentul autentic. Testamentul autentic reprezintă actul autentificat notarial, conform art. 30 din Legea RM nr.246 din 15.11.2018 [35]. Iar testamentele cetățenilor Republicii Moldova care se află în străinătate pot fi autentificate de către reprezentantul misiunii diplomatice sau al oficiului consular în ordinea stabilită de legislație.

Testamentul se întocmește de un notar în baza declarației verbale a testatorului în fața notarului sau în baza unui text predat notarului de către testator, cu declarația că acesta este testamentul său. La dorința testatorului, poate fi întocmit de către notar sau de către persoanele abilitate cu autentificarea testamentului. La întocmirea se admite utilizarea mijloacelor tehnice, dar cu condiția că testatorul va semna personal testamentul [12, pag. 160].

În cadrul testamentului autentic se admite semnarea testamentului de către o persoană terță, dacă testatorul nu poate semna testamentul, la rugămintea și în prezența lui, a notarului, a cel puțin doi martori și a unei persoane care poate comunica cu testatorul și care, prin semnătură confirmă manifestarea de voință a testatorului. În testament, neapărat se vor indica motivele în virtutea cărora testatorul nu a putut semna testamentul [12, pag. 192].

Testamentul autentic prezintă unele avantaje dar și unele inconveniențe. În privința avantajelor se menționează că în această formă pot testa și persoanele care nu știu să scrie sau să citească și care astfel nu au acces la testamentul olograf, atunci textul testamentului va fi citit de către unul din martori în prezența testatorului și a celuilalt martor, fapt despre care se va face mențiune în testament, cu indicarea motivelor de imposibilitate a citirii testamentului de către testator [21].

Apoi testamentul autentic este un act de autoritate publică, iar forța sa probantă este mai puternică decât a testamentului olograf, căci conținutul actului este verificat de notar. Sarcina dovezii contrare revine celui care-l contestă. Testamentul autentic mai are și avantajul că un exemplar original se păstrează la biroul notarului public astfel încât pericolul ca testamentul să fie sustras sau distrus este mai mic decât la testamentul olograf. Ca inconveniențe se menționează faptul că testamentul autentic necesită cheltuieli și pierdere de timp prin îndeplinirea formalităților prevăzute de lege și că nu asigură secretul în aceeași măsură ca testamentul olograf.

Testamentul autentic poate fi redactat de către testator, de către notarul public sau de către un avocat după indicațiile testatorului. Autentificarea lui se poate realiza de către orice birou notarial din țară. Secretarii consiliilor locale, din localitățile în care nu funcționează birouri notariale nu au competența de a autentifica testamente [8, pag. 39].

Testamentele privilegiate. Pentru împrejurări excepționale, când nu există posibilitatea de a recurge la autentificarea unui testament în condițiile analizate mai sus, Codul Civil al RM (art.2227), reglementează modul de autentificare în condiții simplificate sub forma testamentelor privilegiate [33].

Cei aflați în împrejurările excepționale determinate de legiuitor, pot recurge la testamentul olograf respectând regulile specifice acestuia, dar pot testa și în formele special reglementate pentru astfel de împrejurări, realizând testamente autentice simplificate.

Aceste forme testamentare sunt: testamentele persoanelor aflate pentru tratament la spitale, alte instituții curativ-profilactice, în sanatorii sau care locuiesc în instituțiile de protecție socială, testamentele persoanelor aflate în expediții de cercetare, testamentele persoanelor aflate în situații de urgență, testamentele militarilor și ale membrilor familiilor

militarilor, testamentele persoanelor aflate în locurile de detențiune, testamentele persoanelor aflate la bordul navelor maritime și navelor de navigație internă [19, pag. 63].

Conform art. 2227, lit. a) Codul Civil al RM, testamentele persoanelor aflate pentru tratament la spitale, alte instituții curativ-profilactice, în sanatorii sau care locuiesc în instituțiile de protecție socială se autentifică de către medicii-șefi, de adjuncții lor pe problemele medicale sau de medici de gardă ai acestor spitale, instituții curativ-profilactice, sanatorii, precum și de directorii, medicii-șef sau adjuncții lor ai instituțiilor de protecție socială.

Testamentele persoanelor aflate în expediții de cercetare pot fi autentificate de către șefii expedițiilor.

Testamentele militarilor și ale membrilor familiilor militarilor, în punctele de dislocare a unităților militare, a formațiunilor și a instituțiilor de învățământ militar, unde nu este notar sau alte organe ce îndeplinesc acte notariale, precum și testamentele persoanelor civile care lucrează în aceste unități/formațiuni/instituții, ale membrilor familiilor lor, pot fi autentificate de către comandantii acestor unități, formațiuni sau șefii instituțiilor de învățământ. Testamentele persoanelor aflate în locurile de detențiune pot fi autentificate de către șefii penitenciarelor sau adjuncții lor [16, pag. 102].

Testamentul privilegiat întocmit în situații de urgență conform art. 2229 Cod Civil al RM. Testatorul poate întocmi testamentul în condițiile prevăzute la art. 2227 și 2228 sau prin declarație verbală în prezența a trei martori. Acest fapt trebuie menționat într-un înscris. Dispozițiile legale referitoare la autentificarea notarială se aplică în mod corespunzător. Înscrisul poate fi întocmit și în altă limbă decât limba de stat. Testatorul și martorii trebuie să înțeleagă suficient de bine limba în care se întocmește înscrisul respectiv, fapt ce se va menționa în înscris, dacă acesta este întocmit în altă limbă decât limba de stat [11, pag. 106].

Conform art. 2228-2229 Cod Civil al RM testamentele întocmite în situațiile anterior enunțate, sunt considerate valabile dacă sunt întrunite următoarele condiții: existența temerilor că testatorul va deceda înainte de a putea întocmi testamentul în fața unui notar. Autentificarea testamentului se face în prezența a doi martori. La întocmirea testamentului se aplică dispozițiile aplicabile testamentului autentic, precum și dispozițiile legale care reglementează întocmirea actelor notariale. Persoana prevăzută la art. 2227 Cod Civil al RM, preia funcțiile notarului [33]. Textul scris în mod obligatoriu trebuie semnat și de către martori [35].

Este de menționat ca conform aceleași norme autentificarea testamentului este nulă dacă aduce un avantaj juridic: persoanei care autentifică testamentul, soțului sau fostului soț al persoanei care autentifică testamentul, concubinului sau fostului concubin al persoanei care autentifică testamentul, unei persoane care este sau a fost rudă în linie dreaptă sau afin ori rudă în linie colaterală până la al treilea grad de rudenie inclusiv sau afin până la al doilea grad inclusiv cu persoana care autentifică testamentul. De asemenea, temerea că întocmirea testamentului în fața unui notar nu va mai fi posibilă trebuie menționată în testament. Testamentul nu se anulează doar fiindcă temerea a fost nejustificată.

Este de menționat că, testamentele persoanelor aflate la bordul navelor maritime și navelor de navigație internă, care navighează sub pavilionul Republicii Moldova, pot fi autentificate de către comandantii acestor nave. Dacă vasul staționează într-un port al Republicii Moldova sau într-un port străin în care este un agent diplomatic sau consular al

Republicii Moldova, această formă de testare nu poate fi aplicată [20, pag. 72]. Sub sancțiunea nulității testamentelor privilegiate trebuie semnate de agentul instrumentator, de testator (făcându-se mențiune dacă acesta nu știe sau nu poate să semneze), de cel puțin unul din cei doi martori care au asistat la întocmirea înscrisului (motivându-se lipsa semnăturii celui de al doilea).

Testamentele privilegiate produc efecte juridice numai dacă testatorul a murit în împrejurările neobișnuite care l-au împiedicat să folosească formele testamentare ordinare.

Interpretarea testamentelor. Un aspect la fel de important îl constituie și *interpretarea testamentului*, cu toate că este un act juridic solemn, voința testatorului poate fi exprimată insuficient de clar, termenii întrebuiți să aibă mai multe înțelesuri, condițiile de executare incerte, toate acestea întâlnindu-se cel mai adesea în cazul testamentului olograf, din considerentul diferențelor de exprimare a persoanelor.

Instanța este chemată să interpreteze conținutul testamentului, dispozițiile pe care acesta le conține, în toate cazurile în care există îndoieli și neînțelegeri între persoanele interesate [2, pag. 204].

În practică, primul interpret al testamentului este adesea notarul, pentru că anume el este cel care primul lucrează cu conținutul acestuia. Iar în caz de necesitate, notarul care desfășoară procedura succesorală poate cere instanței de judecată să pronunțe o hotărâre judecătorească de interpretare a dispoziției testamentare.

Procedura de bază este procedura specială din Codul de Procedură Civilă – constatarea faptului care are valoare juridică. Însă dacă există litigiul de drept, instanța scoate cererea de pe rol și notarul trebuie să înainteze o cerere de chemare în judecată în procedura ordinară.

Un caz relevant în acest sens îl puteam vedea în Decizia CSJ, nr. 2ra-1770/10 din 20 octombrie 2010, care arată aplicabilitatea posibilității constatării de drept a moștenirii testamentare, deasemenea sunt evidențiate diferențele de a de opinii în vederea interpretării conținutului depozițiilor testamentare neclare [40].

Deci, unele din cele mai importante reguli care trebuie avute în vedere în materia interpretării testamentelor:

- interpretarea dispozițiilor testamentare trebuie să se facă după intenția testatorului, după voința sa reală, iar nu după sensul literal al termenilor, pentru că ar fi o absurditate să nu se ia în considerație circumstanțele obiective, reale și relevante cazurilor;
- intenția testatorului se va căuta în principal în însuși conținutul testamentului și numai în mod accesoriu în acte și împrejurări exterioare, extinse;
- în caz de îndoială, clauza se interpretează în favoarea moștenitorilor legali, iar nu a legatarilor. Prin această regulă însă, nu trebuie anihilată regula de interpretare a clauzei în sensul ce poate avea un efect, iar nu în acela ce n-ar produce nici unul. De exemplu, legatul făcut unui creditor urmează să fie luat în considerare ca atare, iar nu ca plată a datoriei.
- în cazul în care o clauză poate avea două înțelesuri, aceasta se interpretează în sensul ce poate avea un efect, iar nu în sensul în care un ar produce nici unul [5, pag. 170].

Scopul testamentului este de a produce efecte juridice și a executa voința testatorului. Drept exemplu pot servi cazurile, când testatorul lasă un anumit bun în folosul unei biserici, dar în același timp, el nu cunoaște exact statutul juridic al acestei instituții și de fapt această instituție nici nu are organizare proprie [28]. Dar scopul final este de a da curs acestei voințe, precum și o desemnare de moștenitor și o sarcină. Desemnarea de

moștenitor se referă la persoana juridică, care operează această instituție, iar sarcina este ca ceea ce se obține prin testament să fie dedicat și folosit pentru instituția citată.

- toate clauzele testamentare se interpretează unele prin altele dându-i-se fiecareia înțelesul care rezultă din actul întreg, pentru că interpretarea distinctă ar putea da un alt sens testamentului, altul decât voința reală a testatorului.

De exemplu, din întregul conținut al testamentului poate rezulta că legatarul nu este, în realitate, decât un simplu executor testamentar. Dispozițiile îndoielnice se interpretează după obiceiul locului unde s-a încheiat acul juridic (testamentul). Scopul final al interpretărilor este executarea cât mai fidelă și reală a voinței testatorului, desigur cu respectarea exigențelor legale.

Concluzii

Astăzi instituția succesiunii (moștenirii) este mai actuală ca oricând, fapt datorat majorării bunurilor aflate în proprietatea privată și respectiv, care pot fi transmise prin moștenire. Fiind un mod de dobândire a proprietății, moștenirea se află într-o legătură indisolubilă cu aceasta, deoarece anume prin moștenire proprietatea își manifestă extrem de pronunțat menirea sa. Fără dreptul la proprietate privată – nici nu ar fi fost posibilă existența moștenirii.

În zilele noastre succesiunea este un eveniment juridic, a cărei reglementare nu va cădea în desuetudine, precum alte fapte din sfera social, care nu mai prezintă interes pentru societate. Toți cetățenii au dreptul la moștenire, fără deosebire sex, rasă, naționalitate, etc. Iar scopul principal al testamentului este de a materializa adevărata intenție a testatorului.

Bibliografie:

Monografii:

1. Bănărescu Iu. *Succesiunea testamentară în Legislația Republicii Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015;
2. Bocșan M.D. *Testamentul. Evoluția succesiunii testamentare în dreptul roman*. Ed. Lumina Lex, București 2000;
3. Chibac Gh., Bruma S., Robu O., Chibac N. *Drept civil. Contracte și succesiuni. Ediția all-a*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014;
4. Chibac Gh., Bruma S., Robu O., Chibac N. *Drept civil. Contracte și succesiuni. Ediția aIV-a*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019;
5. Costin M.N. *Teoria generală a acului juridic civil*. București, Editura Lumina LEX, 2001;
6. Deak Fr., Cârpenaru St., „*Tratat de drept succesoral*”, Editura Actami, București, 1999.
7. Deak Fr., *Tratat de drept succesoral*, Editura „Actami”, București, 1999;
8. Deleanu I., Deleanu S. *Adații și locuțiuni latine în dreptul românesc*, Vol.I. Iași: Chemarea, 1997;
9. Dogaru I. *Drept civil. Succesiunile*. Ed. All Beck, București 2003;
10. Eliescu M., *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul R. S. R.*, Editura Academiei, București, 1966, pag. 19-20;
11. Florescu D. *Drept civil succesiuni*. Ed. Lumina Lex, București 2001;
12. Kenneth G. Creid, Marius J. Dewaal, Reinhard Zimmermann, *Comparative succession law. Testamentary Formalities*. OXFORD University Press, 2011;

Publicații în reviste de specialitate:

13. Bănărescu Iu. Aspecte generale privind noțiunea, caracterile juridice și conținutul testamentului. În: *Revista Națională de Drept*, (Chișinău), nr.6 2006, p.79-82;
14. Bănărescu Iu. Modificarea, revocarea, caducitatea și nulitatea testamentului. *Revista Națională de Drept* Chișinău, 2007, nr.8;
15. Bloșenco A. Testamentul Olograf. *Revista Națională de Drept Chișinău*, 2005, nr.4;
16. Filderman W.I. P. Successions. *En droit comparé* 22, rue Souffiot, Paris, 5e Arrondissement, 2009;
17. Malaurie Philippe, Claude Brenner. *Droit des seccesions et des libéralités*. 7 édition, LDGJ, 2016;
18. Najjar Ibrahim. Actualisation par Vincent BRÉMOND Libéralités, *Répertoire de droit civil Dalloz*, août 2017;
19. Nivod Marc. Testamen. *Répertoire de droit civil Dalloz*. janvier 2016;
20. Sauvage François. Exécution testamentaire. *Répertoire de droit civil Dalloz*, septembre 2011;

ReferințeWeb:

21. https://cyberleninka.ru/https://www.academia.edu/18458687/CONSIDERA%C5%A2II_GENERALE_%C3%8EN_LEG%C4%82TUR%C4%82_CU_TESTAMENTUL_%C3%8EN_REGLEMENTAREA_CODULUI_CIVIL_ROM%C3%82N
22. https://www.academia.edu/30404270/Sucesiunea_testamentara
23. <http://www.successions-europe.eu/>
24. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=68
25. <http://www.cours-de-droit.net/cours-de-droit-des-successions-et-des-liberalites-c27646922>
26. <https://yplea.com/wp-content/uploads/2013/07/Finalwillsfr-1.pdf>
27. https://www.youtube.com/watch?time_continue=7069&v=ygyYa0yjaeY
28. https://www.youtube.com/watch?time_continue=10803&v=ma-tG1QavgM
29. <https://ru.scribd.com/document/7871391/Drept-Civil-Sucesiuni-Si-Testamente>
30. <https://ru.scribd.com/doc/99787302/Mostenirea-testamentara-Legatul>
31. Code civil francais de 18mars1804, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>

Acte normative:

32. Constituția Republicii Moldova din 24.07.1994, În M.O. nr.1 din 27.08.1994.
33. Codul civil al R. Moldova aprobat prin Legea R. Moldova nr.1107- XV din 06.06.2002. În: M.O. al R.Moldova 66-75, 01.03.2019.
34. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova Nr. 225 din 30.05.2003, În M. O. Nr. 130-134 din 21.06.2013;
35. Legea Republicii Moldova privind procedura notarială. Nr. 246 din 15.11.2018. În M.O. Nr. 30-37 din 01.02.2019;
36. Regulamentul “Cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completare aRegistrelor notariale” aprobat prin Ordinul Ministrului Justiției al RM din 28.02.2008, M. O. Nr.63-65 din 28.03.2008 ;
37. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție “Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la examinarea cauzelor despre succesiune” nr. 13 din 03.10.2005;
38. Hotărîrea Plenului CSJ Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislațieiice reglementează nulitatea actului juridic civil, nr.1 din 07.07.2008, În: Buletinul CSJ, 2009,nr.4-5;
39. Decizia Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al CSJ din 20 februarie2013 (dosarul nr.2ra-150/13);
40. Decizia Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al CSJ, 20 octombrie2010, (dosarul nr. 2ra-1770/10).